

РЕЦЕНЗІЯ

доктора юридичних наук, старшого дослідника Шкарупи Костянтина Вікторовича на дисертаційне дослідження Валько Вікторії Русланівни на тему: «Контрольно-наглядова діяльність у сфері протидії домашньому насильству», поданого до захисту у спеціалізовану вчену раду Науково-дослідного інституту публічного права на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Дисертаційна робота Валько Вікторії Русланівни присвячена здійсненню аналізу юридичної природи та особливостей здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері протидії домашньому насильству, виявленню ключових проблем у реалізації відповідних заходів задля виокремлення напрямів оптимізації їхнього втілення. Означене є актуальним, адже наразі існує нагальна необхідність у створенні ефективних процедур взаємодії між різними державними та недержавними суб'єктами, що здійснюють заходи як протидії домашньому насильству, так і контролю за їх здійсненням, оскільки лише через злагоджену співпрацю можна забезпечити комплексний підхід до розв'язання цієї проблеми.

Актуальність теми дослідження. Україна, як учасник різних міжнародних конвенцій та угод, зобов'язана дотримуватися міжнародних стандартів у сфері прав людини та боротьби з домашнім насильством. З одного боку, вона має впровадити їх у правозастосовну діяльність та слідкувати за їх дотриманням, а з іншого – є механізми забезпечення ефективного контролю та нагляду за виконанням таких зобов'язань. Зокрема Уряд України зобов'язаний представляти звіти про свої заходи та досягнення у сфері протидії домашньому насильству перед міжнародними організаціями, такими як ООН та Рада Європи. Це, власне, створює можливість здійснювати міжнародний нагляд та оцінку ситуації в країні.

Ратифікація Верховною Радою України у червні 2022 року Конвенції Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству стала важливим кроком у зміні суспільної свідомості. Це рішення не лише підтвердило наміри України боротися з усіма формами гендерно зумовленого

насильства, а й продемонструвало відданість європейським цінностям, зокрема правам людини, свободі та гендерній рівності.

Власне, поступове усвідомлення громадянами України необхідності засудження усіх видів насильства за ознакою статі, у тому числі домашнього насильства, – знаходиться на етапі розвитку, як і механізми його підтримки, а практична діяльність суб'єктів, відповідальних за реалізацію заходів протидії означеному явищу, яка вже досить тривалий час мала б відповідати постулатам об'єктивності та неупередженості, демонструє зовсім інші результати. Відповідно, держава зобов'язана створити належний механізм реалізації контрольної-наглядової діяльності як за процесом здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, так і за динамікою викорінення цього суспільно-небезпечного явища загалом.

Таким чином, дослідження в цьому напрямку може внести значний вклад у розвиток наукової бази та розуміння питань, пов'язаних зі здійсненням контрольної-наглядової діяльності у сфері протидії домашньому насильству, враховуючи сучасні тенденції та нормативне закріплення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження узгоджується з основними положеннями Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII; Стратегії сталого розвитку «Україна 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5; Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2021 року № 145; Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 року № 366; Плану невідкладних заходів із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2021 року № 361-р; Стратегії людського розвитку, затвердженої Указом Президента України від 2 червня 2021 року №

225/2021; Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 2 червня 2021 року № 225; Державної Стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2022 року № 752-р.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Авторкою всебічно проаналізовано наукову літературу за напрямом дослідження, досконало обґрунтовано зміст роботи, доречно визначено його мету та завдання, які полягали у необхідності: визначити сутність контрольно-наглядових відносин у сфері протидії домашньому насильству через призму їх приналежності до адміністративно-правових; схарактеризувати нормативно-правові засади здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері протидії домашньому насильству; розкрити систему суб'єктів контрольно-наглядової діяльності у сфері протидії домашньому насильству; визначити основні напрямки забезпечення та принципи контрольно-наглядової діяльності у сфері протидії домашньому насильству; з'ясувати сутність форм контрольно-наглядової діяльності у сфері протидії домашньому насильству; схарактеризувати методи контрольно-наглядової діяльності у сфері протидії домашньому насильству; визначити різновиди гарантій забезпечення законності контрольно-наглядової діяльності у сфері протидії домашньому насильству; розкрити особливості взаємодії між державними та громадськими інституціями у сфері протидії домашньому насильству при здійсненні контрольно-наглядової діяльності в Україні; виявити кращі світові практики здійснення контролю за кривдниками у дискурсі можливості їх впровадження в національну правову систему; виокремити тенденції удосконалення адміністративно-правового регулювання здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері протидії домашньому насильству в Україні. Варто констатувати про належне розкриття заявлених питань.

Ознайомлення зі змістом дисертації і публікаціями Валько Вікторії Русланівни дає підстави стверджувати, що сформульовані авторкою наукові

положення, висновки та пропозиції є обґрунтованими, базуються на застосуванні комплексу загально-філософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів пізнання, що дало змогу систематизувати емпіричну інформацію, всебічно проаналізувати наявний стан нормативно-правового регулювання досліджуваних питань та практики його застосування. Логічною, цілісною та послідовною є структура викладу матеріалу дослідження, яка зумовлена предметом, метою та завданнями дисертаційної роботи.

У висновках на високому науковому та методологічному рівні представлені шляхи вирішення поставлених у вступній частині роботи завдань, що підтверджують цілісність, глибину та обґрунтованість здійсненого дослідження.

Отже, достовірність одержаних здобувачкою результатів дисертаційної роботи досягнута завдяки ґрунтовному аналізу значного обсягу теоретичного матеріалу і нормативно-правової бази щодо здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері протидії домашньому насильству, а також узгодженістю наукових положень, висновків та рекомендацій дисертаційного дослідження із сучасними тенденціями у сфері адміністративного права.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших комплексних досліджень у межах науки адміністративного права, що розкриває юридичну природу, особливості організації та здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері протидії домашньому насильству з дискурсу необхідності забезпечення єдності реалізації контрольно-наглядових заходів, які об'єктивуються низкою організаційних, превентивних та примусових дій уповноважених суб'єктів публічного та приватного секторів, задля узгодження та гарантування цілісності процедур та методів роботи, вчасного корегування дій і визначення їхньої послідовності з метою прийняття обґрунтованих рішень оптимізуючого чи констатуючого характеру.

Серед викладених в дисертаційній роботі нових та авторських позицій і думок слід виділити наступні:

– контрольно-наглядова діяльність у сфері протидії домашньому насильству визначена як система нормативно визначених за характером, обсягом та спрямуванням заходів і процедур, застосованих під час: 1) організаційної складової забезпечення функціональності діяльності суб'єктів протидії домашньому насильству (розробка планів та методик здійснення контрольно-наглядових дій, уповноваження відповідальної особи за їх здійснення, розподіл ресурсного забезпечення тощо); 2) процесу забезпечення функціональності діяльності суб'єктів протидії домашньому насильству (збір та аналіз даних, звірка фактичного стану зі встановленими критеріями на відповідність, виявлення порушень та помилок, визначення відповідальних за їх усунення, розробка заходів з усунення недоліків та надання рекомендацій, моніторинг та оцінка ефективності процесу усунення виявлених недоліків тощо); 3) профілактичної діяльності суб'єктів протидії домашньому насильству (збір та опрацювання інформації про особу кривдника, спостереження за його поведінкою, підтримка зміни світогляду та корекції антисоціальної поведінки (наприклад, прийняття рішення про проходження ним програми для кривдника) тощо);

– інституційні принципи, що характерні для контрольно-наглядової діяльності у сфері протидії домашньому насильству, визначено як такі, що репрезентують ідеї сталого та інклюзивного розвитку, який забезпечує нетерпиме ставлення до будь-якого насильства, що досягається шляхом проведення належного та ефективного контролю з боку державних і громадських інституцій;

– визначено тенденції удосконалення адміністративно-правового регулювання здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері протидії домашньому насильству в Україні у вияві необхідності: 1) формування механізму єдності реалізації контрольно-наглядових заходів (першим етапом якого є створення робочої групи з розробки Концепції забезпечення єдності реалізації контрольно-наглядових заходів у сфері протидії домашньому насильству); 2) підвищення ефективності роботи органів державної влади, відповідальних за контрольно-наглядову діяльність у цій сфері, а також

визначення способів оптимізації процедур здійснення громадського контролю (шляхом прийняття спеціалізованого урядового акту); 3) внесення змін та доповнень до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (преамбула, частина 3 статті 33, пункт 2, 10 частини 1 статті 4, частини 2 статті 5 тощо); 4) внесення змін до Кримінального кодексу України шляхом доповнення його положень статтею 365-4 «Бездіяльність працівника правоохоронного органу на факт домашнього насильства»; 5) удосконалення статутного законодавства, що встановлює засади діяльності суб'єктів здійснення контрольних-наглядових заходів (наприклад, законодавства у сфері діяльності органів поліції в частині посилення обмежувальних заходів протидії домашньому насильству).

Відповідність дисертації науковій спеціальності. Дисертаційна робота Валько Вікторії Русланівни на тему: «Контрольно-наглядова діяльність у сфері протидії домашньому насильству» відповідає галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право.

Повнота викладення матеріалів дисертації в опублікованих працях. Результати дисертаційного дослідження відображено в семи публікаціях, з яких 4 наукові статті, опубліковані у фахових виданнях з юридичних наук, та три тези доповідей на конференціях. Висновки, представлені у наукових статтях та тезах, викладені і узгоджуються з результатами дисертаційної роботи.

Оцінка мови і стилю дисертації. Дисертація написана літературною українською мовою відповідно до жанрової стилістики та з дотриманням основних нормативно-лексичних вимог. Кваліфікаційна робота оформлена відповідно до встановлених до такого виду наукових робіт вимог, характеризується формально-логічним способом викладу матеріалу, вирізняється смисловою завершеністю, цілісністю та єдністю змісту. Текстових запозичень у дисертації без посилання на джерело, інших елементів академічної недоброчесності у роботі не виявлено. Дисертація оформлена відповідно до встановлених нормативних вимог, написана грамотною українською мовою, характерною для наукових досліджень.

Практичне значення одержаних результатів проявляється в тому, що висновки дослідження можуть бути використані у: науково-дослідній сфері – для подальшого наукового вивчення теоретико-методологічних проблем науки адміністративного права і процесу (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права); законотворчій діяльності – для вдосконалення процедур здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері протидії домашньому насильству в Україні; освітньому процесі – під час розроблення та викладання навчальної дисципліни «Адміністративне право та процес: доктринальні та практичні проблеми» (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права).

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Оцінюючи зміст поданої до захисту дисертаційної роботи високо і позитивно, та відзначаючи істотні авторські наукові здобутки, необхідно відзначити, що у дисертації присутні положення, які є основою для наукової дискусії.

1. Авторка слушно зауважує про можливість розподілу суб'єктів здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері протидії домашньому насильству за юридичною природою домінуючого компоненту реалізованих заходів на тих, що обмежені лиш наглядовими функціями (наприклад, міжнародні інституції, неурядові організації, Експертна група з питань протидії торгівлі людьми, домашньому насильству та гендерної рівності Директорату розвитку соціальних послуг Мінсоцполітики) або їхнім органічним поєднанням (наприклад, Національна соціальна сервісна служба, Національна поліція України) (новизна до підрозділу 1.3). Проте формулювання викладу її думки концептом «їхнім органічним поєднанням» потребує уточнення, адже незрозуміло, що авторка мала на увазі.

2. Твердження авторки, що контроль «завжди виражає субординаційний характер» (сторінка 91) має некоректне формулювання, щонайменше в аспекті того, що він може здійснюватися і в горизонтальних відносинах (наприклад, між партнерами або в рамках взаємодії рівноправних органів).

3. У роботі відсутні чіткі визначення того, як саме розширення змісту наявних ідейних орієнтирів чи започаткування нових принципів вплине на

практичну реалізацію контрольно-наглядової діяльності у сфері протидії домашньому насильству.

4. Авторка здійснила спробу обґрунтувати необхідність змін та структуризації системи суб'єктів контрольно-наглядової діяльності у сфері протидії домашньому насильству, однак запропоновані рішення вбачаються загальними та недостатньо конкретизованими. Зокрема, твердження про необхідність «об'єднання зусиль» та створення «єдиного механізму взаємодії» не супроводжується аналізом можливих правових, організаційних чи ресурсних обмежень. Також не враховано, що суб'єкти діють у рамках окремих повноважень, визначених законодавством, і їхнє «об'єднання» потребує не лише алгоритму спільних дій, а й юридичних змін у нормативно-правовій базі.

Загальний висновок. Враховуючи вище вказане, дисертаційне дослідження Валько Вікторії Русланівни на тему: «Контрольно-наглядова діяльність у сфері протидії домашньому насильству», подане на здобуття ступеня доктора філософії, за своїм змістом відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам, встановленим у Порядку підготовки здобувачів вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 року № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 року № 283), наказу МОН України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 року) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а його автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент –

провідний науковий співробітник

Науково-дослідного інституту публічного права

доктор юридичних наук, старший дослідник

К. Шкарупа